

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ТИЦЬКА Яна Олександрівна

УДК 340.111.5:37(477)

ОСВІТНІ ПРАВОВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Міжнародному гуманітарному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
КРЕСТОВСЬКА Наталя Миколаївна,
Міжнародний гуманітарний університет,
професор кафедри теорії та історії держави і права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ЛУЦЬ Людмила Андріївна,
Львівський національний
університет імені Івана Франка,
завідувач кафедри теорії та філософії права;

кандидат юридичних наук, доцент
БАЛТАДЖИ Поліна Миколаївна,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри державно-правових дисциплін

Захист відбудеться «___» _____ 2014 р. о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Освіта на теперішній час особливо цінується, оскільки саме вона сприяє відновленню, збереженню та підвищенню загального культурного рівня суспільства, допомагає виховати людину у дусі рівності, толерантності, взаємоповаги та громадянськості. Одним із завдань освіти є забезпечення кожному можливості вступити в трудове життя та успішно його продовжувати. Розширення та визнання набутих знань, професійних навичок та рівня компетентності громадян мають важливе значення для розвитку особистості, конкурентоспроможності на ринку праці, підвищення рівня зайнятості та соціальної згуртованості в умовах євроінтеграції України. Як указано в «Національній доктрині розвитку освіти», за роки незалежності в Українській державі створено відповідну правову базу освіти, але водночас стан справ у галузі освіти, темпи та глибина перетворень не повною мірою задовольняють потреби особистості, суспільства і держави. Очевидним є те, що інноваційний розвиток сфери освіти не може бути забезпеченим без належного правового регулювання.

Правове регулювання сфери освіти потребує, у свою чергу, відповідного наукового опрацювання. Зокрема, теоретичного осмислення потребують різноманітні правовідносини в освітній сфері, перш за все безпосередні освітні правовідносини, об'єктом яких є нематеріальні духовні блага, набуті особою в результаті комунікації з педагогічним працівником у ході освітнього процесу. Вагомим стимулом наукового вивчення освітніх правовідносин є необхідність забезпечення оперативного входження системи національної освіти і, зокрема, суб'єктів освітнього процесу, до єдиного європейського освітнього простору.

Механізм правового регулювання у сфері освіти досліджено у працях Г.О. Дорохової, Р.Г. Валеева, В.О. Зайчука, О.Ф. Мельничук, Є.В. Краснякова, В.М. Сирих, В.В. Спаської, В.І. Шкатулли, Д.А. Ягофарова та ін. Однак, проблему освітніх правовідносин в Україні висвітлено у них лише фрагментарно. Це дослідження як спроба системного осмислення найменш вивчених і найбільш спірних теоретичних проблем освітніх правовідносин покликане, за можливості, доповнити і розвинути існуючі наукові уявлення про теоретико-правові основи національного освітнього права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права «Формування української правової традиції: історія і теорія», що є складовою комплексної науково-дослідної теми Міжнародного гуманітарного університету «Тенденції становлення і розвитку соціогуманітарної сфери в Україні» (державний реєстраційний номер 0110U000678).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є теоретико-правова характеристика освітніх правовідносин як головного компонента системи відносин у сфері освіти, що зумовило постановку таких задач:

охарактеризувати стан сучасної наукової розробки теми;
визначити методологічні основи дослідження освітніх правовідносин;
визначити історичні етапи формування та зміст основних концепцій освітніх правовідносин, на основі чого уточнити поняття освітніх правовідносин та їх особливості;

виявити місце освітніх правовідносин у системі відносин у сфері освіти та критерії розмежування освітніх та суміжних із ними правовідносин;

розробити класифікацію освітніх правовідносин;

надати характеристику нормативних основ освітніх правовідносин;

з'ясувати фактичні передумови освітніх правовідносин;

виявити специфіку суб'єктного складу освітніх правовідносин;

охарактеризувати об'єкт освітніх правовідносин;

визначити зміст освітніх правовідносин.

Об'єктом дослідження є освіта як соціально-правове явище.

Предметом дослідження є освітні правовідносини в Україні.

Методи дослідження. Методологія дослідження є багаторівневою і включає низку підходів та методів. Комунікативний підхід зумовив представлення освітніх правовідносин як різновиду соціальної комунікації (п.п. 2.1, 2.3, 3.4). З позицій аксіологічного підходу виявлено ціннісно-нормативну основу правового регулювання у сфері освіти, визначено специфіку об'єкта правовідносин (п.п. 2.1, 3.4). Звернення до аксіологічного підходу зумовлено його пануванням у сучасному праві, де людина розглядається як вища цінність суспільства та мета суспільного розвитку (п. 3.1). Потребовий підхід дав змогу виявити потреби суспільства в удосконаленні регулювання освітніх правовідносин (п.п. 2.1, 2.2), а в сукупності з антропологічним підходом уможливив відмову від абстрактного тлумачення суб'єкта освітніх правовідносин, зокрема дозволив виявити специфіку правового регулювання освітніх відносин за участю людей з особливими потребами (п.п. 2.3, 3.3). Системний підхід спрямував дослідження на розкриття цілісності освітніх правовідносин як головного системоутворюючого елемента в системі відносин у сфері освіти, навколо якого формуються інші види правових відносин (п. 2.2). Синергетичний підхід дозволив довести, що освітній процес є відкритою системою передачі знань-умінь-навичок-компетенцій, що з розвитком суспільства постійно оновлюється та доповнюється об'єктом, який має відповідати потребам сучасного суспільства (п.п. 3.4, 3.5).

Вихідним серед методів є діалектичний метод, за допомогою якого виявлено причини і наслідки формування інституту освітніх правовідносин в Україні; досліджено еволюцію уявлень про освітні правовідносини; простежено їх зв'язок з іншими правовідносинами (п.п. 1.1, 1.2, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Формально-юридичний (догматичний) метод дав змогу дослідити нормативне забезпечення регулювання освітніх правовідносин в Україні та сформулювати й уточнити категорії та поняття освітнього права України (п.п. 1.2, 2.1, 3.1, 3.2, 3.3). Історико-правовий метод допоміг прослідкувати динаміку історичних етапів формування основних правових концепцій поняття «освітні правовідносини» (п. 2.1).

Теоретичну базу дослідження становлять наукові праці з проблематики: методології юридичної науки (В.С. Нерсисянц, М.А. Дамірлі, О.Л. Копиленко, А.В. Поляков, П.М. Рабінович, М.І. Козюбра, Л.А. Луць, Ю.М. Оборотов), правових відносин (С.С. Алексеєв, М.І. Байтін, Ю.І. Гревцов, А.Ф. Крижановський, Н.М. Крестовська, М.Н. Малєїна, В.М. Протасов, Ю.К. Толстой, Ю.Г. Ткаченко, Р.О. Халфіна, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонова); освітнього права (В.В. Астахов, Р.Г. Валєєв, Г.М. Дорохова, В.В. Кваніна, С.В. Ківалов, О.Е. Кірімова, С.В. Куров, В.М. Сирих, Г.С. Сапаргалієв, В.В. Спаська, Є.А. Суханов, В.І. Шкатулла, Д.А. Ягофаров); забезпечення права на освіту (П.М. Балтаджи, В.О. Боняк, В.Г. Кремень, О.Ф. Мельничук, Б.А. Пережняк, К.М. Романенко).

Нормативною основою дослідження є: Конституція України, поточне національне законодавство, зарубіжне законодавство, акти програмно-правового регулювання, підзаконні акти, міжнародно-правові акти та інші правові акти.

Емпіричну базу дослідження утворюють: періодичні національні доповіді про виконання Україною положень Конвенції про права дитини у сфері освіти; дані статистичної звітності Міністерства освіти і науки України, матеріали судової практики тощо.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена тим, що уперше у вітчизняній юридичній науці надано теоретико-правову характеристику освітніх правовідносин. Новизна дослідження конкретизується в такому:

уперше:

представлено освітні правовідносини як різновид врегульованої нормами права соціальної комунікації, у процесі якої її суб'єкти спільними зусиллями досягають мети освітніх правовідносин;

розроблено критерії розмежування освітніх і суміжних правовідносин, якими є: норми права, метод правового регулювання, об'єкт, суб'єктний склад та зміст освітніх правовідносин;

класифіковано освітні правовідносини за такими критеріями: обсяг правового регулювання; оплата освітніх послуг; структура освіти; форма навчання та мета виникнення;

визначено, що освітня програма – це офіційно визнаний державою документ, що визначає єдиний комплекс або послідовність видів освітньої діяльності та освітніх комунікацій, спрямованих на досягнення особою, яка навчається, певного рівня освіти упродовж певного періоду, успішне

завершення яких є підставою для переходу на навчання на наступному рівні освіти;

доведено необхідність прийняття спеціального закону для забезпечення освітніх прав осіб з особливими потребами та зміни термінологічного апарату в законопроекуванні із цих питань, а саме усунення терміна «особи з обмеженими можливостями здоров'я» через його дискримінаційне забарвлення і впровадження натомість терміна «особи з особливими освітніми потребами»;

удосконалено:

періодизацію становлення основних правових концепцій освітніх правовідносин: 1) 70–80-ті роки ХХ століття – дослідження освітніх правовідносин у доктрині адміністративного права; 2) 90-ті роки ХХ століття – формування концепції комплексної галузі освітнього права та відповідних правовідносин; 3) початок 2000 рр. – до теперішнього часу – розвиток теорії освітніх правовідносин як самостійного виду правових відносин, врегульованих освітнім правом;

дефініцію поняття «освітні правовідносини», які є врегульованим нормами освітнього права комунікативним зв'язком, що виникає між особою, яка навчається, та/або її законними представниками і педагогічним працівником у межах навчального закладу у зв'язку з оволодінням цією особою знаннями, вміннями навичками, компетенціями та іншими нематеріальними духовними благами, яких визначено державними стандартами освіти;

обґрунтування належності до системи освітніх правовідносин дошкільних правовідносин, що володіють усіма необхідними ознаками для визнання їх особливим видом освітніх правовідносин, зокрема, в Україні діє державний стандарт дошкільної освіти – Базовий компонент дошкільної освіти, що містить норми і положення, які визначають державні вимоги до рівня розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку, а також умови, за яких їх може бути досягнуто;

суб'єктний склад освітніх правовідносин та доведено, що на певних рівнях освіти батьки осіб, які володіють частковою або неповною освітньою дієздатністю, є суб'єктами супутніх освітніх правовідносин;

набули подальшого розвитку:

характеристика освітніх правовідносин за участю осіб з особливими освітніми потребами;

специфіка структури освітніх правовідносин, що є відносно самостійною системою взаємопов'язаних елементів (суб'єкти, об'єкт та зміст). Системоутворюючим елементом освітніх правовідносин є їх об'єкт, яким є нематеріальне благо – освіта, правом на отримання якої володіє кожна людина незалежно від обсягу її дієздатності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використаними у:

науково-дослідній роботі – для подальшого вивчення правового регулювання у сфері освіти;

правотворчій сфері – для удосконалення законодавства України про освіту;

навчально-методичній сфері – при підготовці підручників та науково-методичних рекомендацій з освітнього права України та розробленні спеціального курсу «Освітнє право України» у вищих навчальних закладах юридичного та педагогічного профілю.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і результати дисертаційної роботи обговорювались на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Міжнародного гуманітарного університету та пройшли апробацію на: Міжнародній науково-практичній конференції «Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні» (м. Харків, 29–30 вересня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетні напрямки розвитку законодавства України» (м. Запоріжжя, 10–11 листопада 2011 р.); Юридичній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми функціонування держави та тенденції захисту прав і свобод людини» (м. Київ, 4 жовтня 2011 р.); Міжнародному «круглому столі» «Актуальні проблеми філософії права: правова аксіологія» (м. Одеса, 9 грудня 2011 р.); Щорічній конференції аспірантів, магістрів та студентів (м. Одеса, 18 травня 2012 р.); Другій Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті професора О.В. Сурілова «Питання удосконалення методології сучасної юриспруденції» (м. Одеса, 30–31 березня 2012 р.), Міжнародному круглому столі «Актуальні проблеми філософії права. Аксіосфера права та держави» (м. Одеса, 13 грудня 2012 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Людина суспільство, держава: публічно-правовий аспект» (м. Миколаїв, 23–24 листопада 2012 р.); V Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих науковців «Право і держава в дослідженнях молодих науковців» (м. Одеса, 22–23 березня 2013 р.) та ін.

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в роботі, викладено у 6 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 – у зарубіжному науковому періодичному виданні, а також у тезах одинадцяти доповідей на наукових конференціях і семінарах.

Структура дисертації зумовлена її метою та поставленими задачами і складається із вступу, трьох розділів, які містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок, із них основного тексту – 185 сторінок, список використаних джерел налічує 226 найменувань і розміщений на 24 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено об'єкт, предмет, мету і задачі дослідження, його методологічну, теоретичну та емпіричну бази, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, формульовано основні положення, що виносяться на захист та становлять наукову новизну дисертації, розкрито теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їх апробацію.

Розділ перший «Теоретико-методологічні основи дослідження» складається з двох підрозділів, в яких охарактеризовано стан наукової розробки проблематики дисертації і визначено методологію та поняттєво-категорійний апарат дослідження.

У *підрозділі 1.1. «Стан сучасної розробки проблеми правовідносин»* підведено підсумки дослідження проблематики правовідносин в юридичній науці. Проаналізовано та критично осмислено соціологічний та нормативний підходи до розуміння правовідносин. З позицій соціологічного підходу (Р.О. Халфіна, Ю.І. Гревцов, В.С. Нерсисянц, О.В. Малько, М.Г. Матузов, В.М. Сирих, Ю.Г. Ткаченко, М.Д. Шаргородський) правовідносини – це урегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких є носіями прав та обов'язків, що охороняються й гарантуються державою. З позицій сучасного нормативного праворозуміння (М.Й. Байтін, В.М. Протасов, П.М. Рабінович, Ю.К. Толстой) правовідносини є результатом врегулювання життєвих відносин нормою права, яка служить необхідною юридичною передумовою правовідносин. Указано на переваги та недоліки цих підходів.

Підтримано комунікативний підхід (А.В. Поляков), з позицій якого правовідносини є врегульованими правом суспільні відносини, що знаходяться під охороною держави, учасники яких є носіями взаємно кореспондуючих юридичних прав та обов'язків.

У *підрозділі 1.2. «Методологічні основи дослідження»* сформульовано, що вихідними концептуальними засадами дослідження є плюралізм та багаторівневість методології з пріоритетом комунікативної теорії права, яка зумовлює акцент на активній ролі усіх учасників освітніх правовідносин та нерозривному зв'язку об'єктивного права з правовими відносинами, які є чинником формування галузі освітнього права. У світлі комунікативного підходу освітні правовідносини є різновидом соціальної комунікації між двома або більше особами, у ході якої формується об'єкт освітніх правовідносин – знання, уміння, навички, компетенції та інші нематеріальні блага особи, яка навчається.

Охарактеризовано та надано дефініції категорій правового регулювання сфери освіти, освітнього права як комплексної галузі права; особи, яка навчається; суб'єкта освітнього права; компетентності та компетенції; освітньої програми.

У розділі другому **«Освітні правовідносини як самостійний вид правових відносин в Україні»**, що містить у собі три підрозділи,

охарактеризовано нормативне регулювання освітніх правовідносин, виявлено місце освітніх правовідносин у сфері освіти, розроблено критерії розмежування освітніх правовідносин та суміжних із ними правовідносин, деталізовано види освітніх правовідносин.

У *підрозділі 2.1. «Поняття освітніх правовідносин»* показано, що дослідження та встановлення сутності поняття «освітні правовідносини» пройшли такі етапи свого розвитку: 70–80-ті роки ХХ століття – дослідження освітніх правовідносин у доктрині адміністративного права; 90-ті роки ХХ століття – формування концепції комплексної галузі освітнього права та відповідних правовідносин; початок 2000 рр. – до теперішнього часу – розвиток теорії освітніх правовідносин як самостійного виду правових відносин, врегульованих освітнім правом.

Освітні правовідносини з позицій комунікативного підходу представлено як урегульований нормами освітнього права комунікативний зв'язок, що виникає між особою, яка навчається, та/або її законними представниками і педагогічним працівником у межах навчального закладу у зв'язку з оволодінням цією особою знаннями, уміннями навичками, компетенціями та іншими нематеріальними духовними благами, яких визначено державними стандартами освіти.

У *підрозділі 2.2. «Критерії розмежування освітніх та суміжних із ними правовідносин»* зазначено, що освітні правовідносини функціонують на перетині з різноманітними відносинами у сфері освіти. Для аргументації твердження про самостійний характер освітніх правовідносин запропоновано критерії розмежування освітніх і суміжних із ними правовідносин, а саме: нормативну основу освітніх правовідносин, специфіку методу правового регулювання освітніх правовідносин, специфічний об'єкт, суб'єктний склад та зміст освітніх правовідносин.

Виокремлено особливості освітніх правовідносин: в освітніх правовідносинах відсутній інститут представництва, довіреності; у галузі правового регулювання системи освіти не застосовується інститут обмеження дієздатності осіб, які навчаються, тому що прагнення людини до знань неможливо обмежувати; для освітніх правовідносин характерною є власна сфера виникнення, функціонування та розвитку (дошкільна, загальна середня, позашкільна освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта, аспірантура тощо); освітні правовідносини є інтерактивними; освітні правовідносини можуть виникнути лише за наявності необхідних передумов (специфічних юридичних фактів); освітні правовідносини виникають із приводу нематеріальних об'єктів; освітні правовідносини можуть бути як мінімум тристоронніми.

У *підрозділі 2.3. «Класифікація освітніх правовідносин»* запропоновано класифікувати їх за такими критеріями: обсяг правового регулювання; оплата освітніх послуг; структура освіти; форма навчання та мета виникнення.

Залежно від мети освітні правовідносини поділено на безпосередні та супутні правовідносини. Мета безпосередніх освітніх правовідносин – засвоєння особою, яка навчається, освітньої програми та набуття освіти певного рівня. Мета супутніх правовідносин – забезпечення належних умов для реалізації прав та обов'язків учасників безпосередніх освітніх правовідносин.

До безпосередніх освітніх правовідносин належать відносини між особою, що навчається, та навчальним закладом в особі педагога. Цей вид освітніх правовідносин є центральним елементом системи освітніх правовідносин та правовідносин у сфері освіти.

До супутніх освітніх правовідносин належать: відносини між батьками, іншими законними представниками дитини або дорослої цивільно недієздатної особи та навчальним закладом щодо забезпечення умов для виконання освітньої програми особою, яка навчається, зокрема, укладення договору про надання освітніх послуг; відносини між особами, які навчаються, їх батьками та/або законними представниками та колективом навчального закладу з приводу управління навчальним закладом.

Доведено необхідність віднесення до системи освітніх правовідносин дошкільних правовідносин. Вони виникають між дитиною дошкільного віку, її батьками та/або законними представниками та педагогічними працівниками у межах дошкільного навчального закладу у зв'язку з вихованням та навчанням дитини дошкільного віку.

Встановлено, що особливим видом освітніх правовідносин є освітні правовідносини, учасниками яких є особи з особливими освітніми потребами. Запропоновано усунути стигматизаційну термінологію з освітнього законодавства України, де їх визначено особами з обмеженими можливостями, інвалідами тощо.

Обґрунтовано, що самоосвіта особистості є складовою системи освіти, зважаючи на спільну для самоосвіти та освітніх правовідносин системоутворюючу ознаку – нематеріальний духовний об'єкт та спільний суб'єкт – особа, яка навчається. Самоосвіта – це реалізація особою, яка навчається, свого права на освіту поза освітніми правовідносинами.

У розділі третьому **«Передумови та структура освітніх правовідносин»**, що складається з п'яти підрозділів, охарактеризовано передумови виникнення та структурні елементи освітніх правовідносин.

У **підрозділі 3.1. «Нормативні передумови виникнення освітніх правовідносин»** доведено існування законодавчого масиву освітнього права, що охоплює норми Конституції України, поточне освітнє законодавство, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, розпорядження Кабінету Міністрів України, накази профільного міністерства у сфері освіти, нормативні накази галузевих міністерств, яким підпорядковано заклади освіти, акти програмно-правового регулювання, міжнародні та регіональні (європейські) правові акти, у тому числі акти «м'якого права».

Установлено, що освітні правовідносини відіграють роль системоутворюючого ядра освітнього права і тому мають розглядатись як матеріальне джерело освітнього права України. Запропоновано здійснювати оновлення національного освітнього законодавства з позиції розуміння освіти як специфічної комунікації учасників освітніх правовідносин.

Доведено, що норми, якими регулюються безпосередні освітні правовідносини, не належать до жодної з галузей права, формуючи тим самим жорстке ядро потенційної профілюючої галузі національного права – освітнього права, навколо якого згруповано на теперішній час норми цивільного, адміністративного, трудового права, що регулюють супутні освітні правовідносини та суміжні правовідносини.

У *підрозділі 3.2. «Фактичні передумови виникнення освітніх правовідносин»* охарактеризовано види юридичних фактів, які зумовлюють виникнення, зміну та припинення освітніх правовідносин. Указано, що для виникнення освітніх правовідносин, як правило, потрібні фактичні склади, а саме сукупність дій (подання заяви про зарахування/переведення/відрахування особи, яка навчається, видання наказу про зарахування/переведення/відрахування тощо) та подій (досягнення особою, яка навчається, шкільного віку, закінчення строку навчання тощо). Результатом зарахування на навчання є набуття суб'єктом стану особи, яка навчається.

Підкреслено зв'язок фактів-станів та фактів-дій у механізмі реалізації освітнього права. Так, перебуваючи у стані навчання, для успішної реалізації освітніх прав особа зобов'язана виконати усі вимоги освітньої програми.

У *підрозділі 3.3. «Суб'єкти освітніх правовідносин»* суб'єктів у системі освіти поділено на два види: суб'єкти освітніх правовідносин та суб'єкти правовідносин у сфері освіти. Суб'єкти освітніх правовідносин – це особи, які навчаються, їх батьки та/або законні представники, навчальний заклад та педагогічні працівники, які мають взаємні права та юридичні обов'язки у навчально-виховному процесі, безпосередньо пов'язаному із засвоєнням освітньої програми певного рівня освіти.

Суб'єкти відносин у сфері освіти – це учасники суспільних відносин, які вступають у правові зв'язки між собою для створення належних умов для успішної реалізації особою, яка навчається, свого конституційного права на освіту та функціонування усієї системи освіти в цілому.

Оскільки особи, які навчаються, є центральним суб'єктом цих правовідносин, здійснено їх детальну класифікацію шляхом поділу на дві групи: загальний суб'єкт освітніх правовідносин; особливий суб'єкт освітніх правовідносин.

Загальний суб'єкт освітніх правовідносин включає осіб залежно від рівня отримуваної ними освіти: діти дошкільного віку, вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти.

Особливий суб'єкт освітніх правовідносин охоплює осіб, які мають певні перешкоди у доступі до освіти. Їх поділено на декілька груп. Першу утворюють депривовані діти: діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, батьки яких неналежним чином виховують дітей. До другої групи належать особи з особливими освітніми потребами (у тому числі діти), зумовленими їх станом здоров'я: хворі на важкі та невиліковні хвороби, такі, що знаходяться на постійному лікуванні. Третю групу становлять особи, які відбувають кримінальне покарання або проходять процес ресоціалізації, у тому числі діти, що знаходяться у конфлікті з законом.

Супутніми суб'єктами освітніх правовідносин є батьки та/або законні представники неповнолітніх дітей та цивільно недієздатних осіб.

Зобов'язана сторона освітніх правовідносин представлена обов'язково юридичною і фізичною особами. Зобов'язаною стороною в освітніх правовідносинах завжди є юридична особа – навчальний заклад, створена шляхом об'єднання осіб і майна та зареєстрована в установленому порядку.

Дієздатність навчального закладу безпосередньо має проявлятися у діях його посадових осіб та педагогічних працівників. Особа може бути педагогічним працівником тільки за наявності спеціальної правоздатності, що включає відповідну освіту, професійно-практичну підготовку, володіння моральними якостями, фізичний стан, який дозволяє виконувати службові обов'язки у сфері освіти.

У *підрозділі 3.4. «Характеристика об'єкта освітніх правовідносин»* з позицій комунікативного підходу об'єкт – це системоутворюючий елемент освітніх правовідносин, який забезпечує взаємозв'язок між суб'єктами освітніх правовідносин та є знаннями, навичками, уміннями, компетенціями та іншими нематеріальними благами, яких набуто особою у процесі навчання і виховання, та рівень яких відповідає вимогам державного освітнього стандарту (освітній програмі відповідного рівня і спрямованості).

На основі комунікативного підходу запропоновано дефініцію освітньої програми. Освітня програма – це офіційно визнаний державою документ, що визначає єдиний комплекс або послідовність видів освітньої діяльності та освітніх комунікацій, спрямованих на досягнення особою, яка навчається, певного рівня освіти упродовж певного періоду, успішне завершення яких є підставою для переходу на навчання на наступному рівні освіти.

У *підрозділі 3.5. «Зміст освітніх правовідносин»* на основі усталеного в науці підходу до змісту правовідносин (суб'єктивні права та юридичні обов'язки) визначено, що особливість змісту освітніх правовідносин полягає у тому, що для досягнення їх мети недостатньо виконання своїх обов'язків зобов'язаною стороною – педагогічним працівником та навчальним закладом. Особи, які навчаються, хоч є уповноваженою стороною освітніх правовідносин, для досягнення позитивного результату так само мають виконати певні обов'язки, зумовлені вимогами певних освітніх програм. Тому особа, яка

навчається, в освітніх правовідносинах одночасно наділена суб'єктивним правом (на доступ до освіти) та юридичним обов'язком [виконання освітньої програми у вигляді навчального плану, календарного навчального графіка, робочих програм навчальних предметів, курсів, дисциплін (модулів), інших компонентів, а також оціночних і методичних матеріалів].

ВИСНОВКИ

У дослідженні вирішено нове наукове завдання, яке полягало у наданні теоретико-правової характеристики освітніх правовідносин в Україні, що конкретизовано у таких висновках:

1. Історичними етапами становлення науки освітнього права і, зокрема, основних правових концепцій «освітніх правовідносин» є:

1) 70-80-ті роки ХХ століття – дослідження освітніх правовідносин у доктрині адміністративного права. Спочатку сферу освіти було віднесено до соціально-культурної сфери, різноманітні суспільні відносини якої регулювалися адміністративним правом, згодом було створено теоретико-методологічні передумови для системного вивчення відносин, що виникають у сфері освіти та мають ключовим елементом системи специфічні («педагогічні») відносини, що впливають із конституційного права громадян на освіту;

2) 90-ті роки ХХ століття – формування концепції комплексної галузі освітнього права та теоретичних уявлень про відповідні правовідносини. На цьому етапі до юридичної науки було введено термін «освітні правовідносини», які пропонувалося відмежовувати від правовідносин у сфері освіти. Цей етап розвитку науки освітнього права є надбанням, перш за все, російських науковців. В Україні на той час панувала доктрина попереднього (радянського) етапу розвитку освітнього права, що було зумовлено майже повним збереженням радянської нормативної основи регулювання відносин у сфері освіти;

3) на початку ХХІ століття розпочалося формування науки освітнього права. Його характерною рисою є залучення вітчизняних науковців до проблематики освітнього права. У зв'язку зі створенням великого масиву законодавства з питань систематизації освіти, новітніх технологій освітнього процесу, бюджетної та контрактної форми освіти формуються інститути освітнього права, що потенційно мають утворити окрему профільюючу галузь національного права.

2. Освітні правовідносини з позицій комунікативного підходу представлено як комунікативний правовий зв'язок, який виникає між особою, яка навчається та/або її законними представниками й педагогічним працівником у межах навчального закладу у зв'язку з оволодінням цією особою знаннями, уміннями, навичками, компетенціями та іншими духовними благами, яких визначено державними стандартами освіти.

Правовідносини у сфері освіти відіграють певну роль у належному функціонуванні освітніх правовідносин, маючи забезпечувальний, допоміжний характер. Без належного правового регулювання правовідносин у сфері освіти буде неможливим регулювання і основного виду безпосередніх освітніх правовідносин.

3. З огляду на розмаїття оцінок природи освітніх правовідносин розроблено критерії їх відмежування від суміжних із ними правовідносин, що надало можливість визначити освітні правовідносини як самостійний центральний елемент відносин у сфері освіти. До таких критеріїв віднесено: норми права, метод правового регулювання, об'єкт, суб'єктний склад та зміст освітніх правовідносин.

Норма права є первинним критерієм для виокремлення та диференціації освітніх правовідносин та суміжних із ними правовідносин. Суміжні правовідносини у сфері освіти можуть регулюватися «освітньо-правовими нормами», «метанормами» та «чужими нормами». Натомість безпосередні освітні правовідносини регулюються тільки «освітньо-правовими нормами», які містяться у чинному освітньому законодавстві.

Однією з характерних рис методу освітнього права є специфічне поєднання імперативного і диспозитивного начал у регулюванні освітніх відносин, що відрізняє його від методу правового регулювання суміжних правових відносин. Саме нетотожність методів правового регулювання освітнього права та інших галузей права не дозволяє використовувати норми інших галузей права для регулювання освітніх відносин.

Критерієм розмежування освітніх та суміжних із ними правовідносин є їх структура.

4. Освітні правовідносини класифіковано за такими критеріями: обсяг правового регулювання; оплата освітніх послуг; структура освіти; форма навчання; мета виникнення.

За обсягом правового регулювання освітні правовідносини поділено на: 1) урегульовані тільки чинним освітнім законодавством; 2) урегульовані чинним освітнім законодавством і локальними правовими актами навчального закладу; 3) урегульовані чинним освітнім законодавством, локальними правовими актами (статутом, правилами внутрішнього розпорядку конкретного навчального закладу) і двосторонньою угодою.

За оплатою освітніх послуг освітні правовідносини поділено на: 1) безоплатні (підготовка фахівців за державним замовленням); 2) платні (підготовка фахівців понад державне замовлення, підготовка фахівців у приватному навчальному закладі, підготовка іноземців, що прибули в Україну для навчання, підготовка до вступу до вищих навчальних закладів тощо).

За місцем у структурі освіти в Україні освітні правовідносини поділено на: 1) дошкільні; 2) загальноосвітні, 3) позашкільні; 4) професійно-технічні, 5) вищеосвітні, 6) післядипломні освітні правовідносини.

За формами навчання освітні правовідносини поділено на: 1) денні; 2) заочні; 3) вечірні; 4) дистанційні; 5) екстернатні; 6) педагогічний патронаж.

Залежно від мети освітні правовідносини поділено на безпосередні та супутні правовідносини. Мета безпосередніх освітніх правовідносин – засвоєння особою, яка навчається, освітньої програми та набуття освіти певного рівня. Мета супутніх правовідносин – забезпечення належних умов для реалізації прав та обов'язків учасників безпосередніх освітніх правовідносин.

До безпосередніх освітніх правовідносин належать відносини між особою, що навчається, та навчальним закладом в особі викладача. Цей вид освітніх правовідносин є центральним елементом системи освітніх правовідносин та правовідносин у сфері освіти. До супутніх освітніх правовідносин належать: відносини між батьками, іншими законними представниками дитини або дорослої цивільно недієздатної особи та навчальним закладом із приводу забезпечення умов для виконання освітньої програми особою, яка навчається, зокрема, укладення договору про надання освітніх послуг; відносини між особами, які навчаються, їх батьками та/або законними представниками та колективом навчального закладу з приводу управління навчальним закладом.

5. Ключову роль у віднесенні дошкільних відносин до системи освітніх правовідносин відіграє Базовий компонент дошкільної освіти, що містить норми і положення, які визначають державні вимоги до рівня розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку, а також умови, за яких вони можуть бути досягнутими. Отже, дошкільні правовідносини володіють усіма необхідними ознаками для визнання їх особливим видом освітніх правовідносин.

6. Освітні правовідносини осіб з особливими потребами є окремим видом освітніх правовідносин. Регулювання освітніх відносин осіб з особливими потребами здійснюється програмно-правовим шляхом за допомогою нормативної складової Концепції розвитку інклюзивної освіти.

Зазначено необхідність окремих змін термінологічного апарату законопроекування у сфері освіти, а саме відмови від дискримінаційного терміна «особи з обмеженими можливостями здоров'я».

7. До суб'єктів освітніх правовідносин належать: особа, яка навчається, педагогічний працівник та навчальний заклад. Оскільки особи, які навчаються, є центральним суб'єктом цих правовідносин, здійснено їх детальну класифікацію шляхом поділу на дві групи: загальний суб'єкт освітніх правовідносин; особливий суб'єкт освітніх правовідносин.

Загальний суб'єкт освітніх правовідносин містить у собі осіб залежно від рівня отримуваної ними освіти: діти дошкільного віку, вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти.

Особливий суб'єкт освітніх правовідносин охоплює осіб, які мають певні перешкоди у доступі до освіти. Їх поділено на декілька груп. Першу становлять депривовані діти: діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти,

батьки яких неналежним чином виховують дітей. До другої групи належать особи з особливими освітніми потребами (у тому числі діти), зумовленими їх станом здоров'я: хворі на важкі та невиліковні хвороби, такі, що знаходяться на постійному лікуванні. Третю групу становлять особи, які відбувають кримінальне покарання або проходять процес ресоціалізації, у тому числі діти, що знаходяться у конфлікті з законом.

Супутніми суб'єктами освітніх правовідносин є батьки та/або законні представники неповнолітніх дітей та цивільно недієздатних осіб. Вони здебільшого беруть участь у супутніх освітніх правовідносинах і на різних рівнях освіти їхні права та обов'язки не є однаковими.

На основі аналізу законодавства про освіту України зроблено висновок, що на теперішній час не передбачено участь батьків осіб, які навчаються, в освітніх правовідносинах у вищій професійній освіті, що визнано прогалиною в освітньому законодавстві та невідповідністю міжнародним стандартам захисту прав дитини. Особа, яка навчається у вищому навчальному закладі, може бути неповнолітньою, або такою, що має особливі потреби (у зв'язку з інвалідністю) і тому представництво її інтересів батьками або особами, які їх замінюють, є необхідним для отримання нею повноцінної освіти, що потребує відповідного законодавчого регулювання.

Запропоновано доповнення до чинного законодавства:

Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 р. доповнити розділом VII-А «Права, обов'язки, відповідальність батьків або осіб, які їх замінюють, у сфері професійно-технічної освіти», який складається зі статті 44-1 такого змісту:

«44-1. Права та обов'язки батьків неповнолітніх учнів, слухачів професійно-технічних навчальних закладів

1) батьки або особи, які їх замінюють, мають право: рекомендувати своїм неповнолітнім дітям обрати заклад та форми професійно-технічної освіти; звертатися до відповідних органів управління освітою з питань здобуття неповнолітніми дітьми професійно-технічної освіти; брати участь у загальних зборах (конференціях) колективу навчального закладу; захищати законні інтереси неповнолітніх дітей.

2) батьки або особи, які їх замінюють, зобов'язані: забезпечувати умови для здобуття неповнолітнім учнем, слухачем повної загальної середньої освіти за будь-якою формою навчання».

8. Зобов'язаною стороною освітніх правовідносин є юридична особа – навчальний заклад – створена шляхом об'єднання осіб і майна та зареєстрована в установленому порядку. Дієздатність навчального закладу безпосередньо має проявлятися у діях його посадових осіб та педагогічних працівників. Особа може бути педагогічним працівником тільки за наявності спеціальної правоздатності, що включає відповідну освіту, професійно-практичну

підготовку, володіння моральними якостями, фізичний стан, який дозволяє виконувати службові обов'язки у сфері освіти.

9. Об'єкт освітніх правовідносин з позицій комунікативного підходу – це системоутворюючий елемент освітніх правовідносин, який забезпечує взаємозв'язок між суб'єктами освітніх правовідносин та є знаннями, навичками, уміннями, компетенціями та іншими нематеріальними благами, яких набуто особою у процесі навчання і виховання, рівень яких відповідає вимогам державного освітнього стандарту (освітній програмі відповідного рівня і спрямованості) та на деяких освітніх рівнях засвідчується документом про відповідну освіту.

Освітня програма – це офіційно визнаний державою документ, що визначає єдиний комплекс або послідовність видів освітньої діяльності та освітніх комунікацій, спрямованих на досягнення особою, яка навчається, певного рівня освіти упродовж певного періоду, успішне завершення яких є підставою для переходу на навчання на наступному рівні освіти.

10. Особливість змісту освітніх правовідносин полягає у тому, що для досягнення їх мети недостатньо виконання своїх обов'язків зобов'язаною стороною – педагогічним працівником та навчальним закладом. Особи, які навчаються, хоч є уповноваженою стороною освітніх правовідносин, для досягнення позитивного результату так само мають виконати певні обов'язки, зумовлені вимогами певних освітніх програм. Тому особа, яка навчається, в освітніх правовідносинах одночасно наділена суб'єктивним правом (на доступ до освіти) та юридичним обов'язком [виконання освітньої програми у вигляді навчального плану, календарного навчального графіка, робочих програм навчальних предметів, курсів, дисциплін (модулів), інших компонентів, а також оціночних і методичних матеріалів].

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Тицька Я.О. Сучасні теоретико-методологічні підходи до визначення юридичної природи освітніх правових відносин / Я.О. Тицька // Держава і право : зб. наук праць. Юридичні і політичні науки – К. : Ін.-т держави і права ім. Корецького НАН України, 2012. – Вип. 58 – С. 49–54.

2. Тицька Я.О. Види освітніх правовідносин в Україні / Я.О. Тицька // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Сер. : «Право». – 2012. – №. 19. – С. 114–117.

3. Тицька Я.О. Освітні правовідносини дітей з особливостями розвитку в Україні та США: перспективи та паралелі / Я.О. Тицька // Правова держава. – 2013. – №. 16. – С. 245–250.

4. Тицька Я.О. Суб'єктний склад освітніх правовідносин [Електронний ресурс] / Я.О. Тицька // Порівняльно-аналітичне право : електронне наукове фахове видання. – 2013. – № 2. – С. 62–65. Режим доступу : http://www.pap.in.ua/2_2013/Tytska.pdf

5. Тицька Я.О. Особливості змісту освітніх правовідносин / Я.О. Тицька // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2013. – Вип. 6-1. – Т. 1. – С. 85–87.

6. Тыцкая Я.А. Образовательные правоотношения – ключевые отношения в системе образования [Электронный ресурс] / Я.А. Тыцкая // Наука. Общество. Государство : электронный научный журнал. – Пенза, 2013. – №. 1. – С. 1–7. – Режим доступа: http://esj.pnzgu.ru/files/esj.pnzgu.ru/tytskaya_ya_13_1_11.pdf

7. Тицька Я.О. Підстави розмежування понять «освітні правовідносини» та «відносини у сфері освіти» / Я.О. Тицька // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць. – О. : Юрид. л-ра, 2013. – Вип. 67. – С. 260–267.

8. Тыцкая Я.А. Образовательные правоотношения как категория юриспруденции / Я.А. Тыцкая // Evropský politický a právní diskurz. – 2014. – Svazek 2. – S. 26–35.

9. Тицька Я.О. Освітнянські правовідносини / Я.О. Тицька // Особливості розвитку публічного та приватного права в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків 29–30 вересня 2011 р.). – Х., 2011. – Т. 1. – С. 27–28.

10. Тицька Я.О. Суб'єкти освітянських правовідносин / Я.О. Тицька // Актуальні проблеми функціонування держави та тенденції захисту прав і свобод людини : зб. матеріалів юрид. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовтня 2011 р. – К., 2011. – С. 37–42.

11. Тицька Я.О. Нормативна основа регулювання освітянських правовідносин / Я.О. Тицька // Пріоритетні напрями розвитку законодавства України : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (м. Запоріжжя, 10 листопада 2011 р.). – Запоріжжя, 2011. – Ч. 1 – С. 46–48. –11

12. Тицька Я.О. Критерії розмежування освітянських та адміністративних правовідносин / Я.О. Тицька // Людина і закон : публічно-правовий вимір : матеріали Міжнар. науково-практ. конф. «VII Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 25–26 листопада 2011 р.) – Миколаїв : Іліон, 2011. – С. 126–128.

13. Тицька Я.О. Право на освіту – соціальна цінність інформаційного суспільства / Я.О. Тицька // Актуальні проблеми філософії права : правова аксіологія : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Одеса, 9 грудня 2011 р.). – О. : Фенікс, 2011. – С. 268–272.

14. Тицька Я.О. Аксіологічний підхід у дослідженні освітніх правовідносин / Я.О. Тицька // Актуальні проблеми філософії права. Аксіосфера права та держави : матеріали міжнар. «круглого столу» (м. Одеса, 13 грудня 2012 р.). – О. : Фенікс, 2012. – С. 57–60.

15. Тицька Я.О. Загальна характеристика об'єкта освітніх правовідносин / Я.О. Тицька // Право і держава в дослідженнях молодих науковців : матеріали V

Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Одеса, 23 березня 2012 р.). – О. : Фенікс, 2012. – С. 37–38.

16. Тицька Я.О. Метологічні засади розмежування термінопонять освітнього права / Я.О. Тицька // Питання удосконалення методології сучасної юриспруденції : тези другої Міжнар. наук. конференції, присвяченої пам'яті професора О.В. Сурілова, м. Одеса 30–31 березня 2012 р. – О. : Фенікс, 2012. – С. 67–70.

17. Тицька Я.О. Метод правового регулювання як критерій розмежування освітніх правовідносин від суміжних із ними відносин / Я.О. Тицька // Людина, суспільство, держава: публічно-правовий аспект : матеріали науково-практ. конф. «VIII Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 23–24 листопада 2012 р.). – Миколаїв : Іліон, 2012. – С. 108–110.

18. Тыцкая Я.А. Образовательные правоотношения как особый вид отношений в теории права / Я.А. Тыцкая // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. – 2012. – Вип. 17. – С. 15–18.

19. Тыцкая Я.А. Предмет образовательного права Украины / Я.А. Тыцкая // Право і держава в дослідженнях молодих науковців : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. студ., аспір. та молод. науковців (м. Одеса, 22–23 березня 2013 р.). – О., 2013. – С. 36–39.

АНОТАЦІЯ

Тицька Я.О. Освітні правовідносини в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2014.

У дисертаційному дослідженні з позицій комунікативного підходу освітні правовідносини представлено як комунікативний правовий зв'язок, що виникає між особою, яка навчається та/або її законними представниками та педагогічним працівником у межах навчального закладу у зв'язку з оволодінням цією особою знаннями, уміннями, навичками, компетенціями та іншими духовними благами, яких визначено державними стандартами освіти.

Залежно від мети освітні правовідносини поділено на безпосередні та супутні правовідносини. Мета безпосередніх освітніх правовідносин – засвоєння особою, яка навчається, освітньої програми та набуття освіти певного рівня. Мета супутніх правовідносин – забезпечення належних умов для реалізації прав та обов'язків учасників безпосередніх освітніх правовідносин.

До безпосередніх освітніх правовідносин належать відносини між особою, що навчається, та навчальним закладом в особі викладача. Цей вид освітніх правовідносин є центральним елементом системи освітніх правовідносин та

правовідносин у сфері освіти. До супутніх освітніх правовідносин належать: відносини між батьками, іншими законними представниками дитини або дорослої цивільно недієздатної особи та навчальним закладом із приводу забезпечення умов для виконання освітньої програми особою, яка навчається, зокрема, укладення договору про надання освітніх послуг; відносини між особами, які навчаються, їх батьками та/або законними представниками та колективом навчального закладу з приводу управління навчальним закладом.

Об'єкт освітніх правовідносин – це системоутворюючий елемент освітніх правовідносин, який забезпечує взаємозв'язок між суб'єктами освітніх правовідносин та є знаннями, навичками, уміннями, компетенціями та іншими нематеріальними благами, яких набуто особою у процесі навчання й виховання, рівень яких відповідає вимогам державного освітнього стандарту (освітній програмі відповідного рівня і спрямованості), та на деяких освітніх рівнях засвідчується документом про відповідну освіту.

Ключові слова: освітні правовідносини, сфера освіти, освітнє законодавство, освітнє право, освітня програма, державний освітній стандарт, особа, яка навчається, педагогічний працівник, навчальний заклад.

АННОТАЦІЯ

Тыцкая Я.А. Образовательные правоотношения в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2014.

Образовательные правоотношения – это коммуникативная правовая связь, возникающая между обучающимся лицом и/или его законными представителями и педагогическим работником в рамках учебного заведения в связи с овладением этим лицом знаниями, умениями, навыками, компетенциями и иными духовными благами, определенными государственными стандартами образования.

Образовательные правоотношения – центральный элемент общественных отношений в сфере образования. Смежные правоотношения в сфере образования могут регулироваться как образовательно-правовыми нормами, так и «метанормами», и «чужими нормами». Образовательные правоотношения регулируются только образовательно-правовыми нормами.

В зависимости от цели образовательные правоотношения разделены на непосредственные и сопутствующие правоотношения. Цель непосредственных образовательных правоотношений – усвоение обучающимся лицом образовательной программы и получение образования определенного уровня. Цель сопутствующих правоотношений – обеспечение надлежащих условий для

реализации прав и обязанностей участников непосредственных образовательных правоотношений.

К субъектам образовательных правоотношений относятся: обучающийся, педагогический работник и учебное заведение. Общий субъект юридических образовательных правоотношений охватывает следующие категории лиц в зависимости от уровня получаемого ими образования: дети дошкольного возраста, воспитанники, ученики, студенты, курсанты, слушатели, стажеры, клинические ординаторы, аспиранты, докторанты.

К особым субъектам образовательных правоотношений относятся лица, имеющие определенные препятствия в доступе к образованию, в частности: дети-сироты, дети, лишенные родительской опеки, дети находящиеся в экстремальной ситуации в связи с состоянием их здоровья, лица, отбывающие уголовное наказание или проходящие процесс ресоциализации, в том числе дети находящиеся в конфликте с законом.

Сопутствующими субъектами образовательных правоотношений являются родители и/или законные представители несовершеннолетних детей и граждански недееспособных лиц.

Обязанной стороной образовательных правоотношений является юридическое лицо – учебное заведение, созданное путем объединения лиц и имущества и зарегистрированное в установленном порядке. Дееспособность учебного заведения непосредственно проявляется в действиях его должностных лиц и педагогических работников, имеющих право выступать от его имени.

Объект образовательных правоотношений – это система знаний, навыков, умений, компетенций и других нематериальных благ, приобретенных лицом в процессе обучения и воспитания, уровень которых соответствует требованиям государственного образовательного стандарта (образовательной программе соответствующего уровня и направленности) и на некоторых образовательных уровнях подтвержденный соответствующим документом.

Образовательная программа – это официально признанный государством документ, определяющий единый комплекс или последовательность видов образовательной деятельности и образовательных коммуникаций, направленных на достижение обучающимся определенного уровня образования в течение определенного периода времени, успешное завершение которых является основанием для перехода на обучение на более высоком уровне образования.

Ключевые слова: образовательные правоотношения, сфера образования, образовательное законодательство, образовательное право, образовательная программа, государственный образовательный стандарт, обучающийся, педагогический работник, учебное заведение.

SUMMARY

Tytska I.A. Educational legal relationship in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for Candidates of Law Degree by specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Studies. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2014.

Educational relations are presented as a communicative legal relationship that exists between a person who is being trained and/or his/her legal representatives and pedagogue within educational institution concerning the person's knowledge, skills, competencies and other spiritual benefits, as defined by state standards of education.

Due to the purpose of legal educational relations are divided into direct and related relations. The purpose of direct legal educational relations – learning by person who is being trained the educational program and the acquisition of a certain level of education. The purpose of related relations is to ensure proper implementation of the rights and duties of direct educational relations.

Relations between the individual learner and the educational institution, personalized by teacher are among the direct educational legal relations. This type of relations is central in the sphere of education. The related educational legal relations include: relations between parents and other legal representatives of a child or adult disable persons and educational institution on providing conditions for the implementation of educational program by person who is being trained, particularly on the contract to provide educational services; relations between persons who are being trained by their parents and/or legal representatives and staff of the educational institution.

Object of educational relations is a system of knowledge, skills, abilities, competencies and other intangible benefits that are attributed to a person in the course of training and education, the level of which meets state educational standards (educational program appropriate level and direction), and some levels of education are certified by relevant document.

Keywords: legal education, education sector, education law, education law, education program, the state educational standard, a person who is being trained, pedagogues, educational institution.